

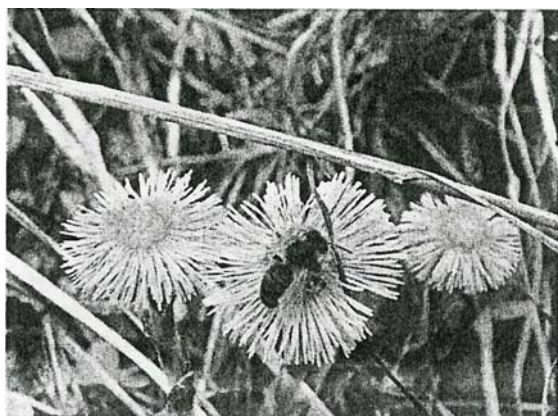

INFOLEHT Nr.21

Eesti Liikumispuudega Inimeste Liidu väljaanne

30.03.2004

KEVADTERVITUS!

Oleme Ühe pika talve jälle Üle elanud ning võime taas rõõmustada looduse ärkamise üle. Veel on aega jälgida seda kõike päris algusest peale, esimestest kevadistest lilledest-lindudest alates. Mäletan, et kunagi aastakümneid tagasi imestasin, miks küll eakad inimesed nii väga ootavad kevadet - neile ju ei tule enam uut armastust, vaevalt nad mäletavad, mis on romantika. Too ammune mina ei leia tänase minu silmis enam kübetki armu. Eks vaadake, kuidas lähivad õide vanad õunapuud! Nõndasama on kõige jumala looduga. Ega inimene pole midagi enam. Looduse pidusid peetakse kutseteta, siin ei ole VIP-e ega osatuid, igaüks võib sellelt peolt endaga kaasa võtta, mida heaks arvab või oskab.

Inimeste vahel on teadagi teistsugused lood. Siin pead sageli oma koha eest päikese all lausa võitlema, justnagu oleksid need platsid lõppemas või keegi teisest parem. Tegelikult ei ole, aga inimesed ise on justkui vaikimisi kokku leppinud, et võim ja mammon, olgu need saadud mistahes meetoditega, teevad sust parema inimese. Siis ei pea sa enam kellestki hoolima, sulle on kõik lubatud ja need teised, kellele sa ülespoole ronides peale oled astunud, väärivadki seda.

Kes teab veel paremini kui puudega

inimesed, kuidas neil on tulnud otsekui olematusest ilmuda ja tõestada oma õigusi kõigele sellele, milleks on igal kodanikul oma riigis õigus - haridusele, tööle, tervishoiule, turvalisusele jne. **Mihkel Aitsam, Eigi Saare** ja paljud teised alustasid aastate eest invaliidumises ikka samade asjade eest sõdimist, millega ELIL tegeleb tänasegi päeval. Inimeste teadvus on väga visa välja tulema kivilenud arusaamadest. Sellele vaatamata ei jää muud üle, kui kasvõi millimeeterhaaval edasi minna, sest nagu te isegi teate - kui on vaja üles minna kõrgest mäest, ei muutu mägi sellest väiksemaks, mida kauem selle all seista. Meie viimatisel tänuüritusel ütles selle mõtte mäletatavasti välja Sven Kõllamets, kes õpib Tallinna Tehnikaülikoolis ja liigub ratastoolis. Tänuürituse nõ. nominendid aga on juba need, kellele puuetega inimesed ei pea enam oma võrdõiguslikkust tõestama, nad on ise juba ulatanud abikäe tõkete ületamiseks. Õnneks tuleb selliseid inimesi järjest juurde, õnneks läheb maailm, kuigi vaevaliselt, siiski valgemaks. päriskevadeni on selles vallas mõistagi veel väga palju maad.

Kahjuks ei ole ka meie riik piisavalt osanud hinnata puuetega inimeste võimeid, õigusi ja tahet osaleda ühiskonnaelus. Muu maailma pealt vaadates ja õppides õnnestub ehk siingi edaspidi muuta suhtumisi, mis on tegelikult kõige aluseks. *Iga riigi tõeline rikkus on tema inimesed. Täpselt sellised, nagu me siin oleme!*

Kaunist kevadet, päikest ja õnne!
Liina Kusma

AASTA TEGU 2003

Tänuüritus AASTA TEGU 2003, kus Eesti Liikumispuudega Inimeste Liit tunnustas ja tänas heategijaid toetuse ja abi eest möödunud aastal, toimus 18. veebruaril Tallinnas, hotellis Radisson SAS.

Kuna taoline tore üritus toimus kolmandat aastat järjest, võime rääkida sellest kui traditsioonilisest.

Avasõnad ütles ja päeva juhtis liidu president Ants Leemets, tervituseks said sõna Riigikogu liikmed Mai Treial ja Maret Maripuu.

Saali kogunenud arvukale kuulajaskonnale kõneles Sven Kõllamets hariduse omandamisest, Heategijate tänamine oli meeleolukas: laureaate tutvustas kandidaadi esitanud ühingu või juhatuse esindaja, sellele järgnes meene ja lilleõie saanud heategija vastukõne. Südantsoojendav oli, et tööädalal keskel toimunud austamisele tuli kohale valdav enamik meie toetajaid.

AASTA TEGU 2003 meene said:

Irene-Maria Lindi - pianist ja klaveriõpetaja Muusikaakadeemias, heategevuskontserdi AITA LIKUMA mõtte algataja;

Meelis Luks - kunstnik, Ülemaailmse Suu ja Jalaga Maalijate Assotsiatsiooni stipendiaat, esinenud näitustel nii kodu- kui välismaal alates 1991. aastast;

Johannes Leas - Kihnu vallavanem, kes võõrustas saarel kuninglikult Pärnumaa IÜ 15-liikmelist gruppi;

Aive Raudkivi - elujaatava raamatu "Pilvedesse poodud lind" autor;

Arnold Kimber - AS Vilma juhatuse esimees, Viljandimaa IÜ kauaaegne toetaja;

Linnu Mae - ETV saatesarja "Inimeselt inimesele" autor, hea probleemitunnetusega saated liikumispuudega inimestest;

Madis Jürgen - Eesti Ekspressi ajakirjanik, artiklid invaparklate teemal;

Anneli Aasmäe - Eesti Postimehe ajakirjanik, artiklid liikumispuudega inimestest ja nende probleemidest;

Peep Vain - Vain SMD OÜ juht, kes kinkis Pärnus toimunud koolituse ajal puudega inimestele 24 C. T. Jonesi raamatut "Elu on võrratu";

Neiseri Grupp AS - tasus omal initsiatiivil ratastoolis lapse rehabilitatsioonikulud;

Rahvusvahelise Valuutafondi Eesti Esindus - kinkis liidule kaks vähekasutatud arvutit koos tarkvaraga;

Nissi Vallavalitsus - aitas Nissi Valla IÜ-d päevakeskuse rajamisel ruumide ja varustusega;

MTÜ Värkstuba - annab Haapsalus tööd

elavale 50-kuu tegevusele. Eländikapp ekstreemsetest et

Meie tänuüritust oli jäädvustamas Kanal 2 võttegrupp ja õhtustes uudistes anti ülevaade

toimunust.

Ürituse lõpetas kohvilaud.

Siinkohal tunnustarne ja täname Radisson SAS juhtkonda vastutuleku eest hinna suhtes, mis tegi võimalikuks tänuürituse tähistamise selles sõbraliku teenindamise ja hea ligipääsetavusega hotellis.

Auli Lõoke, tegevjuht

DIALOGIDEGA ON ALUSTATUD

Selle aasta esimene Koostöökogu koosolek toimus 12. veebruaril.

Koosolekule eelnesid Foorumi nõupidamised, et läbi arutada ja kujundada ühine seisukoht päevakorras olnud probleemide kohta. Puudega inimesi esindasid kaks liiget igast Foorumisse kuuluvast organisatsioonist, meie liidust Signe Falkenberg ja Mati Mugur. Ministeeriumide poolt olid esindatud sotsiaal-, rahandus-, sise- ning majandus- ja kommunikatsiooniministeerium. Viiest päevakorrapunktist kolm olid kavas meie ettepanekul: abivahendid, invatransport ja puuetega laste rehabilitatsiooniteenuste rahastamine. Sotsiaalministeeriumi poolt ülevaade hoolekande kontseptsiooni eelnõu seisust */selle raames tutvustas Kalev Märtns ka invakindlustuse baaspõhimõtteid, millest on täpsemalt lugeda tänases infolehes/* ja kava hooldajatoetuste jagamine üle anda kohalikele omavalitsustele.

Lähemate kuude jooksul peab valitsusele esitamiseks valmima hoolekande kontseptsioon ja selle rakendusmeetmed */seadused/*. Kontseptsioonile on suunatud suured ootused - see peab kaasa tooma olulised muudatused seadustes ja lahendused paljudele kuhjunud tegeliku elu probleemidele. Muudatused eeldavad suuri rahavoogusid hoolekandesse, mis omakorda nõuab meie poliitikutelt selget otsust - kas tahetakse lahendada ühiskonnas teravat vaesuse ja võrdsete võimaluste puudumise probleemi või ei. Rahandusministeeriumi esindaja ütles koosolekul ühemõtteliselt raha hakkab juurde tulema siis, kui valitsus kuulutab antud valdkonna prioriteetseks ehk selleks on vaja poliitilist otsust. Kas meie otsustajad on selleks suutelised? Või on esmatähtis kaitsekulutuste suurendamine? Tekib küsimus: kas on varsti üldse neid, keda kaitsta?

Foorum peab praegu kõige tähtsamaks ülesandeks hoolekande kontseptsiooni/mille esimene etapp peaks jõustuma 01.01.2005/, elluviimise kindlustamist.

Oluline tulemus meie jaoks oli

Koostöökogus välja võideldud otsus, et ministeerium kaasab

seaduste väljatöötamise protsessi inimesi Foorumist, kes teevad ettepanekuid ja jälgivad invaaspekti arvestamist eri seaduste puhul. Foorum on juba moodustanud olulisemad töörühmad ja nimetanud rühmade töö eest vastutajad:

abivahendid /Enn Leinuste/,

rehabilitatsioon /Agne Raudrnees/,

invatransport /Mati Mugur/.

Abivahendite-alane probleemide rägastik on tohutu. Selle lahendamise perspektiivi iseloomustab E. Leinuste oma artiklis "Kas jää pragunemisele järgneb ka jääminek?" (Sotsiaaltöö 1/2004): "Olles pessimistlik optimist, tahaksin loota, et hoolekande kontseptsioon saab valitsuse toetuse, mida võiks võrrelda jää pragunemisega. Jääminekuks nimetaksin seda, kui kontseptsioonile järgneb valdkonniti, erinevate teenuste kaupa koostatud ja omavahel kooskõlas olev tegevuskava, mille koostamine toimub kõigi asjasthuvitatute aktiivsel osavõtul."

Rehabilitatsiooniteenuse puhul on kõige valemaks probleemiks kujunenud krooniline rahapuudus, mis ei võimalda osutada rehabilitatsiooniplaanis ette nähtud teenuseid /tegevusi/.

See on takistuseks puuetega inimeste tööhõive ja iseseisva toimetuleku parandamisel ja säilitamisel. Lastepuhul on ebapiisav rehabilitatsioon eriti valem teema. Kuna rehabiliteerimine pole ühekordne tegevus, vaid kompleksne ja keerukas protsess, siis peaks selle korraldamisega seotud küsimustele vastuse andma hästi läbimõeldud hoolekande kontseptsioon. Invatranspordiga tegelev töörühm peab omapoolseid lahendusi pakkuma kolmes valdkonnas: isikliku transpordi kasutajatele tuleb välja töötada osalise kulude hüvitamise kompensatsioonimehhanism, invatasko/ invatranspordi teenusele tuleb nõuda omavalitsuste eelarves oma rida ja ühistranspordi puhul tuleb tegelda ligipääsetavuse probleemiga.

Töörühmad teevad esimesi kokkuvõtteid

Foorumis märtsikuu lõpus, sest Koostöökogu järgmise koosoleku ajaks on kokku lepitud aprilli esimene pool. Siis on korraldajaks pooleks sotsiaalministeerium. Meie poolt läheb päevakorda kindlasti kõik hoolekande kontseptsiooniga seonduv ja see osa, mis puudutab puuetega inimeste rahalisi vahendeid 2005. a. riigieelarve eelnõus. Foorum kaalub ka MTÜ-de rahastamise küsimuse päevakorda võtmist.

P.S. Meie koduleheküljel www.elil.ee lingi **Koostöökogu** all on üles pandud Koostöökogu kodukord ja" kahe toimunud koosoleku protokollid.

Auli Lõoke, ELILi tegevjuht

INVAKINDLUSTUS - MILLEKS?

Igäiks meist tahab elada ühiskonnas, kus on stabiilsus, järjepidevus ja usk asjade positiivsesse arengusse.

Tänase hoolekandesüsteemi rahastamine ja toimimine ei vasta nendele nõudmistele. Eelarves eraldatud vahendid on ebapiisavad ja nende kasv, kui seda üldse on, pole mingis seoses rahvusliku koguprodukti ja eelarve kasvuga. Praktikas tähendab see selle sfääri osatähtsuse pidevat langust eelarves. Puudega inimene tunneb seda ülimalt piiratud rehabilitatsiooni ja toetavate teenuste mahtudes, abivahendite pikkades järjekordades ja omaosaluse kõrgetes hindades.

Olukorra stabiliseerimise ja parendamise teeks . oleks puuetega inimeste heaks eraldatava riigiraha suuruse sidumine mingi maksulaekumisega - sarnaselt täna laekuva sotsiaalmaksu ja töötuskindlustusega võiks see olla seotud inimeste brutosissetulekuga. Heaks näiteks on haigekassasüsteem, **kus rahastamine toimub kõigi ühiskonnaliikmete poolt makstud sotsiaalmaksu arvelt solidaarselt, ja selle hüvesid kasutavad kõik ravivajajad vastavalt individuaalsetele vajadustele, arsti ettekirjutustest lähtuvalt.**

Sarnastel põhimõtetel baseeruv süsteem võiks teenida ka puuetega inimeste huve.

Unistame, et meil oleks hästi toimiv, solidaarsel vastutusel põhinev riiklik kindlustussüsteem, mis põhineks haigekassale sarnasel maksubaasil

Puudega inimesele valmistatakse ette (re)habilitatsiooni ja/või teenuste osutamise plaan, kus on kirjas ka inimesele vajalikud abivahendid.

Invakassa, mis oleks rahade haldaja, maksaks haigekassaga sarnaselt kinni kõik või osa (re)habilitatsiooni, teenuste Ja abivahendite hinnast.

Nii lihtne see võikski olla! Lisaks süsteemi rahalisele stabiilsusele on invakassal ka muid eeliseid - ta annab usaldusväärse pildi puuetega inimeste vajadustest, kuna kõik (re)habilitatsiooni ja/või teenuste plaanid jõuavad rahastamiseks või rahastamise ootamiseks invakassasse. Täna on invakindlustus alles idee, mis on leidnud paljude puuetega inimeste organisatsioonide tähelepanu ja toetust. Võib-olla polegi see väga utoopiline, sest kindlustusprintsip on märkimist leidnud ka värskelt avaldatud hoolekande kontseptsioonis.

Kalev Märten

Eesti Vaimupuudega Inimeste Tugi/iil

PITE AVARDAS VÕIMALUSI

Margit Rosentali (MTÜ noorteklubi "Händikäpp") ettekanne projekti *Puuetega inimeste tööhõive edendamise(PITE)* lõppkonverentsil, mis toimus 18. märtsil.

Lõppeva projekti eesmärgiks oli edendada lisavajadustega inimeste töövõimalusi.

Projekti avakonverentsil tõin välja põhivaldkonnad, kus on vaja riigipoolset tegutsemist, et lisavajadustega inimesed saaksid võrdsed võimalused avatud tööturul konkureerida ning leiaksid sobiva töö.

Põhiettepanekud olid:

Soodustada seadusandlikult puudega laste ja täiskasvanute õppimisvõimalusi. Muuta EV Haridusseadust nii, et tõuseks gümnaasiumite motivatsioon võtta vastu puudega noori. Muuta EV Sotsiaalhoolekande seadust, sätestades selgelt riigi vastutuse toetavate teenuste tagamisel. Selgitada rehabilitatsiooni teenuste rahastamisskeem. Sätestada rehabilitatsiooniplaanide koostamise ja täitmise järelvalve eest vastutav institutsioon. Parandada ligipääsetavust, tagades ka selle järelvalve.

Käivitada toetatud tööhõive teenused. Sätestada töötugiisiku roll.

Sotsiaaltoetuste saajate ringi vähendada, tagades toetuste õiglase määramise.

Ühe projekti raames ei ole muidugi võimalik lahendada nii laialdast probleemiringi, kuid väga hea algus on tehtud.

Nõustati ja koolitati EV Sotsiaalministeeriumi ja erinevaid puudega inimeste habilitatsiooni ning töolistamisega seotud asutusi. Lisaks koostati **Töökohtade Kohandamise Programm**, mis võimaldab toetada erivajadustest tulenevaid lisakulusid töökohal. Oluliseks pean läbi viidud teabe jagamise kampaaniat. EV Sotsiaalministeerium on koostanud

Hoolekande kontseptsiooni, milles lubatakse arendada toetavaid teenuseid. Samas olen puudega töötu inimesena üsna murelik. Mul pole kindlat usku, et kõik head kavatsused ikka realselt lisavajadusega inimeseni jõuavad.

Olen projekti juhtkomitee liikmena mitu korda nii Sotsiaalministeeriumi, tööhõiveameti kui teiste puudega inimeste ühenduste esindajailt küsinud:

Kuidas tagatakse see, et iga

väiksemagi omavalitsuse puudega inimene saaks teada, et tal on õigus riigi toetusele ning abile, kui ta vajab toetavaid teenuseid või kohandusi, et töötada?

Kust saab tööandja teada, et riik kannab teatud kohandustega seotud kulud?

Kuidas Valitsus tagab selle, et Töökohtade Kohandamise Programmist ei saa deklaratiivne dokument, mille rakendamise eest ei vastuta keegi ning mille väga heade põhimõtete realiseerimiseks pole raha?

Kahjuks pole ma tänaseni nendele küsimustele vastuseid saanud. Juhtkomitees on olnud jutuks, et info levitamine uute meetmete kohta on tööturuametite ülesanne. Siiani pole vähemalt minuni Tartumaa vastavast ametist mingit infot jõudnud. Kindlasti võib väita, et mina ja paljud teised puudega inimesed pole ise püüdnudki tööd leida. Õige! Ja ega ma Tartus saagi tööturuametisse pöörduda - ma ei pääse sinna ratastooliga sissegi! Kuidas saan siis minna nõu küsima? Kust saab kõrvalabi vajav inimene teada, et Töökohtade Kohandamise Programmi raames võidakse katta tema kulu isikliku abistaja teenusele töö, kui selles omavalitsuses seda teenust pole?

Olen veendunud, et EV Sotsiaalministeerium on koos Suurbritannia kolleegidega teinud suure töö. Veel vastutusrikkam töö on aga ees. Selleks, et puudega inimeste tööhõive protsent tõuseks, pean vajalikuks aktiivse ja järjepideva teavituskampaania alustamist, mille tulemusena iga tööealine puudega inimene saab teada, missugust tuge tal on võimalik töötöötajal ja tööolles saada.

Siin on puudega inimeste ühendustel kohustus EV Sotsiaalministeeriumi aidata.

Teame ju oma vajadusi kõige paremini. *Seega, kutsun üles kõiki lisavajadustega inimesi oma ühenduste ja võrgustike kaudu aktiivselt näitama oma "soovi töötada tööhõiveametitele ja omavalitsuste sotsiaaltöötajatele ja olema abiks Töökohtade Kohandamise Programmi rakendamisel!*

KOOLITUSEST

7. - 8. veebruaril toimus Tallinnas "Susi" hotellis taas Rootsi ABF Värmlandi ja AHL Tartu Keskuse poolt korraldatud koolitus, mis oli jätkukursuseks 14.-16. novembril.2003 korraldatud, koolitusele "Kuidas korraldada koolitust oma organisatsioonis?" .

Jätkukursus oli 13-tunnine, osavõtjaid oli 30 ringis üle Eesti erinevatest ühingutest nii liikumispuudega inimesed kui vaegkuuljad. Enamuses need, kes juba päris mitu aastat rootsi koolitusest osa saanud.

ABF ja AHL on vabaharidusliidud. Meie lektorid olid Stig Björklund, Birgitta Gauffin ja Hilja Tuulik ABF-st, ning Kristel Vaino ja Eda Mikk AHL Tartu Keskusest. Iga osavõtja sai käsiraamatu ja töövihiku, mis sisaldab koolituse korraldajale kasulikke näpunäiteid ja nõuandeid. Need praktilised materjalid on mõeldud ühingu kaardistamiseks ja ühingusisese koolitustegevuse planeerimiseks. Õpiringid võimaldavad saada ühingu liikmetel mitteformaalset haridust, mis on samuti väga oluline, sest nii saadakse 80-90% kõikidest teadmistest ja oskustest. Mõned mõtted sellest koolitusest.

Rootsis on peaaegu iga organisatsiooni juhatuses inimene, kes tegeleb koolituse organiseerimisega. Samuti on väljaspool juhatust paariliikmeline koolituskomitee. Õpiringid on ise väikesed ja osavõtjad on kõik võrdsed. Õpiringi kestvus on vähemalt 30 tundi. Hea kui õpiringi saab läbi viia keegi ühingu liikmetest. See on odavam. Vajalikuks võib osutada kõigile ligipääsetava ruumi olemasolu. Vajadusel on oma ala spetsialistid teretulnud.

Koolitamise esimeseks motiiviks on enese arendamine isiksusena, et saada laiemaid teadmisi ja oskusi. Teiseks motiiviks on "varustuse" hankimine, mille abil mõjutada ja muuta olukorda ning ümbrust. Kolmandaks on teadmiste ja oskuste omandamine, mis viivad tegude ja arenguni. Nii võib öelda, et kogu ühingutes tehtav töö on vähemal või enamal määral seotud arengu ja arenemisega. Siit järeldub, et ühingu pideva arengu tagamiseks on vaja

inimest, kes korraldab koolitusi. See on vastutusrikas roll, et näha kõiki vajadusi, soove ja teha koostööd. Tugevus seisneb koostöös - koos õppides, arenedes ja tegutsedes.

Organisatsioon ehk ühing on üks vahenditest ühiskonna muutmiseks. Oluline on korraldada koolitusi, millest on ühingul kasu. Küsime endalt, milline võiks olla minu arvates koolitus oma ühingus, miks ma tahan osaleda puuetega inimeste ühingute töös? Tahame ju kõik, et ühiskonnas muutuks midagi paremaks. Näiteks abivahendite kättesaadavus, parem töökeskkond ligipääsetavus, elamistingimused,. Kes siis veel midagi muudab, kui mitte meie ise? Oleks tore, kui puudega inimene ütleb endale, et mina tahan osaleda ühingu töös ja lüüa kaasa muutumis- ja uuenemisprotsessis. Osaledes ühingu töös, saame suurendada ka oma teadmisi ja oskusi, eneseusku ja teadlikkust. Muutumine võtab palju aega ja koosneb igapäevastest pisikestest muutustest meie ümber, mida nagu ei märkagi.

Muutmine tähendab seda, et meil on olemas idee, millisena tahame oma tulevikku näha. Organisatsioonid, kes tahavad olla tulevikus edukad, peavad mõistlikul moel arvestama nii indiviidi kui ka organisatsiooni eesmärkidega. Areng ei tohiks sõltuda väheste inimeste juhtimisest, vaid paljude inimeste koostööst. Seega on igal inimesel omamoodi kohustus osaleda parema ühiskonna loomisel. Kõikidel inimestel on erinevad teadmised. Teadmisi ei saa aga kellelegi pähe panna, vaid need tuleb igal inimesel ise hankida. Samas jäägem realistideks ja ,enda jaoks konkreetseteks. Õppimine on elukestev protsess.

Nagu alati, anti ka seekord huvitav ja praktiline grupitöö. Teemaks oli ühingu koolitusplaani koostamine. Kõik viis gruppi tulid edukalt oma ülesandega toime. Grupitöodes võeti teemadeks ligipääsetavuse kontroll, terviseedendamine ja enesehinnangu tõstmine, tööhõive, kuulmisaparaadi kasutamise oskus, kuulmiskahjustuste ennetamine. Et kellelegi ei tehtaks vastavalt soole või puudeliigile

liiga, soovitas Hilja Tuulik-Larsson kõiki neid grupitööprojekte vaadata ka läbi võrdõiguslikkuse prillide. Stigilt veel soovitus, et planeerimine annab alati tulemusi. Sellelt koolituselt saime uusi teadmisi, julgust ning kinnitust sellele, et muutmisprotsess on vajalik.

Rootsi lektorite arvates olid meie ettekantud grupitööd üllatavalt head.

See aga annab usku tulevikku.

Liikudes saab edasi. Et rattal pÜsida, tuleb kõvasti kinni hoida!

Selleks jõudu ja head pealehakkamist kõigile!

Liia Lumilaid

Lääne-Harjumaa Invaühing

PILK SOOME - EESTI KOOSTÖÖLE

Olen Soome-Eesti invakoostöös osalenud 1996. aastast alates. Selle aja jooksul on olnud erinevaid arenguid ja prioriteetide seadmisi. Kuna projekti ellukutsujad olid soomlased, siis seadsid nad esmalt endale ülesandeks tutvustada neil toimivaid süsteeme ja tutvuda meie mängureeglitega Eestis.

Ise olen vahetult kaastegev olnud Uusimaa-Helsingi piirkonna ning Tallinna, Harju ja Raplamaa piirkonna ettevõtmistes. Esimeste vastastikuste reiside ajal tutvusime omavahel. Soome pool tutvustas meile oma tegevust. Päris pika perioodi kestel kulges õpe reisidel Soome ja ka meil kohapeal. Loenguid oli nende invaliidumise ajaloost, Invalidiliitto tekkest ja arengust, seadusloomest ja seadusandlusest jne. Samaaegselt õppisid soome poole esindajad tundma Eesti olusid, sest käis ettevalmistus koolitustööks, mis toetuks meie reaalsele situatsioonile. Koostööd püüti suunata rakenduslikumale poolele - meile jagati soome poole kogemusi ühingutöö tasandil: kuidas majandada, kujundada invapoliitikat, teha mõjutustööd jms. Meid viidi kurssi ka kaasaegsete abivahenditega ja tutvustati erinevate autode kohandamise võimalusi vastavalt konkreetse puudega inimese vajadustele. Viimatimainitu viis niikaugele, et Soomest hakati Eestisse vahendama kvaliteetseid käsijuhtimise seadmeid ja ratastoole.

Kuna Soomes on hästi väljaarenenud võrgustikutöö, siis proovisime partneri toel kaaluda selle käivitamist ka meil. Olles omavahel nõu pidanud, jõudsime äratundmisele, et säärasel moel nagu

põhjanaanabrite pool, ei ole see kasvõi juba seetõttu elluviidav, et neil tugineb mainitud tegevus Invalidiliitto allorganisatsioonidele. Meil osalevad ELIL-i liikmed suures enamikus segaühingutes ja seetõttu oleks küllaltki komplitseeritud säärase võrgustikutöö käivitamine hõredalt paiknevate ühingu liikmete vahele (kui pidada silmas paljusid omavalitsusi, kus puudub liikumispuudega inimeste ühing). Teiseks probleemiks on ilmselt rahaliste vahendite nappus - nõuab ju võrgustiku loomine küllalt palju vahendeid ja aega. Säärase võrgustiku käivitamiseks saaks ilmselt teha projekti, kuid eeltöö tarvis peab samuti seda defitsiitset raha ja aega leidma, samuti on paljudes kohtades defitsiidiks ka aktiivsed ühingutöö tegijad. Neil vähestel tegijatel on tavaliselt juba piisavalt erinevaid kohustusi ja lisakoormus neid üldjuhul ei ahvatle. Eelmine aasta näitas, et siin otseseid malle kopeerida ei saa ja mingi uue paralleelse struktuuri käivitamisega keegi end koormama ei hakanud.

Edaspidist koostööd pidasid Eesti Liikumispuudega Inimeste Liit ja Soome Invalidiliitto vajalikuks ja tähtsaks ja otsustati kohtuda, et leida uusi arenguvariante. Käesoleva aasta algul korraldatud ümarlauas tõdeti, et järjepidev koostöö on vajalik. Mõnikord jääb ühingute liidritel puudu enesekindlusest ja usust töö tulemuslikkusse. Meie ühingute juhtidele on vajalik koolitus, kus oleksid ühendatud nii teoreetiline kui ka praktiline pool.

Heiki Lumilaid,

Tallinna Liikumispuudega Inimeste Ühin

LIIKUMISPUUDEGA INIMESTE ORGANISEERUMISE ALGUSEST

Liikumispuuetega inimeste organiseerumise alguseks võib lugeda aastat 1980.

15. märtsil 1980. a. loodi Keilas Vootele Luha poolt ühingu "AUTOM" juurde käsijuhtimissõidukite omanike sektsioon.

On ju teada, et käsijuhtimisega sõidukeid kasutavad liikumispuudega inimesed, seega peale ainukestena tunnustatud pimedate ja kurtide ühenduste organiseerusid legaalselt liikumispuudega inimesed ja küllap võib meie organisatsiooni pidada praeguse ELIL-i eelkäijaks!

Eks iga vähegi aktiivne inimene, kes aitas kaasa organisatsiooni tegevusele või võttis tegevusest osa, omab nende aegade sündmustest isiklikke mälestusi. Tuletan järgnevas meelde meie organisatsiooni algusaegu ja oma tollaegset tegevust. Sektsioon luges oma tegutsemise eesmärgiks tõsta sõidukijuhtide sõidumeisterlikkust, paremini tundma õppida oma sõiduki ehitust, et kriisisituatsioonides autot paremini valitseda. Ühiselt alustati täpsus- ja vigursõidutreeninguid. Toimusid esimesed autospordivõistlused: lihtsustatud autorallid, vigursõiduvõistlused, jäärajasõidud.

Kes meie hulgast olid juba siis aktiivsed tegijad? Tõsi, praeguseks aeg on teinud oma töö, paljud ammused aktivistid on meie hulgast lahkunud. Esimesel aastaloli eestvedajaks Vootele Luha, kes pärast umbes aastast tegutsemist taandus. Ta leidis aga oma tegevusele aktiivseid jätkajaid ning edasi tegutses sektsiooni esimehena Mihkel Aitsam, kes pani rõhku sektsiooni tutvustamisele ja teadvustamisele väljaspoole - hoidis suhteid meediaga, ametiasutustega, kes said kaasa aidata sektsiooni töö elavdamisele. Tublit tööd sektsiooni sees tegid Arvo Kelement, Mati Kuuse jt. Olenevalt ettevõtmise iseloomust (kas võistlus või klubiline üritus) tekkisid erinevatele üritustele oma aktivistid. Panuse andsid Leino Viiras, Mia Görmann, Merike Melsas, Eino Ugandi jt. Paljud ettevõtmised õnnestusid tänu heatahtlikele abistajatele ja liikumispuudega inimeste pereliikmetele. Suurt abi autospordis saadi perekond Kallaselt.

Mina alustasin aktiivset tegevust 1980. aasta lõpul. Tegin informaatore-sekretäri tööd. Mulle ei olnud mingi raskus saata välja sadakond kutset või teadet ühe või teise ürituse toimumise kohta. Registreerisin kõik üritustel osalejad ja hoolitsesin selle ees, et mul oleksid ka uute osalejate kontaktandmed järgmiste ettevõtmiste kutsete jaoks. Pidasin arvestust. Kogu tegevuse kohta, inimeste sportlike ja muude saavutuste kohta. Tegelesin ka tööplaanide ja kirjavahetuse korraldamisega. Hea on õnnestumisi meenutada. Kogu tegevus oli vabatahtlik ning isiklikud pisikulutused polnud probleemiks. Ma ei puuduta praegu meie organisatsiooni edasisi ümberregistreerimisi, rasket teed ühingu ja liiduni.

Ei puuduta ka pöördumisi võimude poole igasuguste ühiste kitsaskohtade silumiseks. Ei ole midagi *uut* meie üldises tegevuses, ka 20 aastat tagasi tegeldi ligipääsetavuse, meditsiinilise abi, abivahendite jms. küsimustega.

Ma ei puuduta Leino Viirase poolt 1983. a. kirjutatud märgukirja asjaomastele võimuorganitele puudega inimeste olukorrast ja näpunäidetest, kuidas saaks olukorda parandada.

Näinud raevukat reageerimist antud kirjale, võttis Mati Kuuse oma pöördumise tagasi. Olid ajad... !

Alustati loengutega liiklusteemadel ja muudel huvipakkuvatel teemadel. Toimusid kohtumised sotsiaalala töötajatega, arstidega, juristidega. Korraldati mitmepäevaseid kokkutulekuid Doorakul, Põllkülas jm., kusjuures kõik kulutused üritustele maksid osavõtjad ise! Ka bensiinikulud. Mitmepäevased üritused sisustati sportmängudega ning autode erinevate vigursõitudega. Õhtul oli lõkke ääres pillimängu, isetegevust, laulu ja tantsu. Ja muidugi ei puudunud lõkke ääres ise küpsetatud või suitsutatud kalad ning šaslõkk. Ööbimine telgis või magamine autos ei olnud kellelegi rahulolematuse põhjuseks.

Ja kohandatud WC-st ei osatud unistadagi .. Klubilised üritused haarasid kaasa ka teisi liikumispuudega Inimesi, mitte ainult käsiseadega autode juhte.

Leidusid aktiviste, kes propageerisid tervisespordi harrastamist. Pirita Purjespordikeskuses alustati regulaarsete üldkehaliste treeningutega.

Puudega inimeste ainus võimalus oli teadvustada ennast spordis ja 1981. a. toimusidki esimesed kergejõustiku spordimängud. Teave meie sportlikust tegevusest ulatus Läti, Leetu, Leningradi, Moskvasse. Hiljem ka Soome ning paljudesse teistesse maadesse.

Toimusid vastastikused külaskäigud, osalemine kutsujate võistlustel. Minule on eriti meelde jäänud 1983. a. nädalane reis Omskisse.

Sellist tegutsemist peeti tollal ennekuulmatuks. Teave meie tegemistest jõudis KGB-sse. Märkid näitasid, et ka meie hulgas leidus informaatoreid.

Oluline oli puuetega inimeste vahelise tutvusringkonna laiendamine!

Tähtis oli tundmuse tekitamine, et organiseerunud puudega inimesed suudavad koos nii mõndagi korda saata!

Elgi Saare

Psühholoog Margot Delski nõuanded:

USKUMUSED, MIS AITAVAD ELUGA PAREMINI TOIME TULLA

Ma ei pea kõigile meeldima ja igatüki ei pruugi mind armastada.

Eksimine on inimlik.

Teised on väärtuslikud ja mina olen väärtuslik.

Ma ei pea kõike oma kontrolli all hoidma.

Ma vastutan iseenda eest.

Ma saan hakkama ka siis, kui miski viltu läheb.

Oluline on vähemalt proovida.

Ma võin muutuda.

Ma saan ise hakkama.

Teised saavad ise hakkama.

Ma võin olla paindlik.

MELLAL KODUS

FOTO: Postimees

Kõik me teame **Meelis Luksi ehk Mellat** ja oleme näinud tema varvastega joonistatud pilte. Need tunduvad niisama rõõmsad ja helged kui nende autorgi. Kõigil meie liidu üritustel, kus ma Mellat olen kohanud, on alati inimesed tema ümber, temaga soovitakse suhelda, tema elurõõmust ja optimismist osa saada.

Ja kusagil seal teisel plaanil on alati ka tema vanemad. Missugused inimesed nad on, mida on poja saatus neile tähendanud, mismoodi nende elu muutnud, kuidas on nad suutnud Mellast sellise pühapäevainimese kasvatada olen korduvalt mõelnud, vaadates Lukside peret kõrvalt. ELIL tänuüritusel veebruaris astusin lõpuks ligi ning sain lahke kutse neile külla tulla.

Lukside pere elab Kaius majas, mille ümber on avarust ja mille taga kasvab kaasik. Hetkel veel raagus, suviti kindlasti kaunis. **Em** **Aime** ja isa **Jaanus** on praegu mõlemad õpetajad, isa varem muidki tähtsaid ameteid pidanud, muuhulgas olnud sealsamas ka majandijuht. Nende tütar on kodust läinud, tal juba omad lapsed, üksteisele ollakse teadagi tänini tähtsad.

Meelis sündis 36 aasta eest Rapla haiglas reesuskonfliktiga ja kuigi verevahetus hilines paistis esialgu kõik korras olevat. Kui ema hakkas muretsema, et poiss õigel ajal ei

istunud ega roomanud, rahustasid arstid teda kenasti - kõik lapsed on erinevad, mõni jätab roomamise hoopis vahele ja asutab kohe käima. Vanemad uskusid tohtreid ja lootsid parimat, kuni Meelis 8-kuusena angiiniga haiglasse sattus. Seal näitasid analüüsid ajukahjustust.

Algas pikk ja raske tee. Vene ajal ei tulnud esiti kõne allagi, et ema tohiks lapsega koos haiglas olla, hea, kui vaatamas võis käia. Tallinna tohtrite tarkus ammendatud, kippusid vanemad Tartusse, sest lootus elas ikka edasi. Ei saa, te kuulute Tallinna piirkonda, kõlas kategooriline vastus. Vanemad ei jätnud. Kuidagi saadi Tiina Talviku telefoninumber tema, lahke inimene, võttis nad vastu ja aitas edasi. Meelis edenes ilusti, suutis juba ühe koridoripikkuse iseseisvalt kõndida, aga selle ajaga olid läbi saanud kaks lubatud haiglakuuri ning tuli taas minna. Tookordsest Leningradist leiti soovitude järgi tark professor (kelle vastuvõtt oli juba tollal tasuline), tema kinnitas senise ravi tõhusust ja sellega jäi. Aime ja Jaanus Luks ei andnud siiski alla. Oli kuulnud tervisvetega sanatooriumist Kutaisi lähedal. Eesti laste jaoks eraldati toona sinna üks tuusik aastas. Jaanus Luks oli julge mees ja helistas otse Kutaisi ning kurtis oma muret. Seal küsiti: „Millal tulete?” Kolm aastat käisid nad seal, ema ja Meelis sanatooriumis, isa üüris linnas tuba, mille eest ei tahetud raha võtta kui, asjast lähemalt kuuldi. See imelik vene aeg, need kummalised vene inimesed, eks ole. Meelis oli saanud juba kaheteistkümne aastaseks, otsustav muutus tema olukorras jäi siiski tulemata.

Poiss oli tark ja terane, tema haridusele tuli rõhku panna. Esialgu õpetas ema, hiljem tuli üks kolleeg veel appi, asi hakkas lennates minema. Meelis lõpetas 9 klassi, tunnistusel vaid paar nelja, ülejäänud viied. Aga maailmapildi kujundamisel ei piisa üksnes kooliharidusest. "Väärtushinnangud, eetilised tõekspidamised, iseenese pidevareng, see kõik pole sugugi kerge tulema", tõdes Jaanus Luks poja puhul. Ja lisas: "Oleme Meelisega kokkuleppinud - virisemine ei vii kuhugi, kui abi on vaja, tuleb seda küsida. Oleme ka ise optimistid, kogu meie pere. Usun, et Meelisel on palju raskeid hetki olnud, alates juba sellest, kui ta hakkas märkama, et erineb tunduvalt

teistest lastest. Aga ta hoiab neid asju endas." Meelise elu avarus, kui ta sai endale arvuti ja internetiühenduse. Tal on praegu väga palju häid tuttavaid ja sõpru. Mis joonistamise puutub, siis Mella töid on näha olnud Kanadas ja praegugi on neid väljas Lichtensteinis. Mella kuulub Ülemaailmsesse Suu ja Jalaga Maalijate Assotsiatsiooni. Ta kuuleb ja näeb kõike ning mõistab mitte üksnes tavatarkusega, vaid ka südametarkusega, mille ta on saanud ilmselt oma vanematelt. "Meie jaoks on meie kodused asjad väga tähtsad. Oleme kohustused ära jaganud ja nõnda oma töökorralduse välja kujundanud. Elame küllalt palju ka kodust väljapoole. Aimel on rahvatants, minul muud hobid. Kõigil on ju vaja endale selgeks teha, mis on esmane. Meil on Meelis ja meie rõõm on see, et tal on palju sõpru, et ta maalib ja et tal läheb hästi. Sel puhul kerkib ju minugi nõ. vaimne vunts. Ja ega meie pole siin ainsad

tegelased, Meelise õel ja õelastel, sõpradel ja kõigil teistelgi, kellega ta suhtleb, on oma osa", rääkis Jaanus Luks.

Kaiust Tallinna sõites mõtlesin, mida teeks Mella praegu, kui ta sündinuks reesuskonfliktita. Kas ta selgi juhul oleks kunstnik ja kas ta oleks niisama helgemeelne kui praegu?

Mõtlesin, sellelegi, missuguseks võinuks ta saatus kujuneda, kui tema vanemad ei oleks sellisest väärismaterjalist, nagu nad on. Ja lõpuks mõtlesin, kui palju potentsiaalseid kunstnikke, kirjanikke ja keda kõike veel on veetmas oma nukraid päevi laste- või hooldekodudes, sest omal ajal on tohtrid soovitanud nende vanematele (nagu ka Aime ja Jaanus Luksile) lapsed ära anda.

Lukside perel käis külas *Liina Kusma*

Meelis Luks "KULLERKUPUD" õli, 2000

LÄÄNEMAA INVAÜHING PIDAS PIDU

Möödunud aasta detsembris pühitses Läänemaa Invaühing Haapsalu kultuurikeskuses oma tegevuse 15. aastapäeva.

Kutsutuid ja uudistajaid oli paarsada. Neljandat aastat ühingu juhatuse esinaise toolil istuv **Luule Leit** meenutas, kuidas algul, 1988. aasta novembris, koondusid kõik puudega inimesed ühise mütsi alla.

"Tänaseks on eri puudegrupid eraldunud omaette seltsidesse, kuid suuremaid ühisüritusi ja koolitusi korraldame ikka koos," rääkis Leit. "Eesmärk on puudega inimesi kodust välja tuua teiste omasuguste keskele ja mõista anda, et elu on elamist väärt." Sünnipäevapidu märkis ühtlasi ära rahvusvahelist puuetega inimeste päeva (iga aasta 3. detsember).

Peojuhi rollis astus üles Läänemaa Invaühingu asutajaliige, jurist **Sven-Aage Nõmmisto**, kes sai sellega publiku arvates meeldival ja vaimukalt hakkama. "Pole varem näinudki, kuidas tantsujuhid oma truppide esinemisele lava taga kaasa elavad. Istusin ratastoolis, aga hakkasin ka "Oige ja vasemba" taktis kulisside varjus hüppama," lustis Nõmmisto uutset õhtujuhikogemust ja meenutas siis algusaastaid. "Kohalik invaühing on nagu minu lapsuke. Ise ma ta 15 aasta eest sünnitasin ja esimesed kuus aastat ka kantseldasin. Invaühingute roll on selle ajaga muutunud. Algul näiteks muretsesime ise oma inimestele kortereid, nüüd on see juba riigi rida. Praegu on ühingud seltsielu sütitajad, samuti on neil psühhosotsiaalse rehabilitatsiooni roll, et õlale patsutades ja toetades hättasattunud abistada ja õigele teele juhtida."

Kontsertosas esinesid Ridala põhikooli laululapsed (juhendaja Anne Pääsuke) ja tantsulapsed (juhendaja Hilja Tamm). Külakosti tõid ka Haapsalu gümnaasiumi tantsunoores (juhendaja Liia Lees).

Esinejatega vaheldumisi astusid lavale õnnitlejad. Haapsalu linnapea Teet Kallasvee pöördus kõigi poole südamliku tervitusega, abilinnapea Ingrid Danilov ulatas üle kingituse. "Linnavalitsus eraldas ühingule 3000 krooni tegevustoetust. Ühing on elujõuline, eestvedajad aktiivsed. Linnavalitsusega on neil koostöö laabunud juba aastaid. Eriti tänulikud oleme nende

infole puudega inimeste igapäevase eluolu kohta," nentis Danilov. Invaühingu õnnitlejate rivi kujunes küllalt pikaks, sest peole olid tulnud kõik Läänemaal tegutsevad invaseltsid.

Põhjaliku ülevaate invaliikumise algusest Eestis ja invasportlaste tegemistest andis

Mihkel Aitsam

Eesti Liikumispuudega Inimeste Liidust, keda

peetakse invaliikumise *grand old maniks*. Kontsert lõppes Puuetega Inimeste Koja näitetrupi ülesastumisega. Lavastaja Aivo Paljasmaa juhendusel valmis paari kuuga lustlik Oskar Lutsu programm. **Luule Leit** esitas rahvakirjaniku humoreski **Sirgasmäe omade uuem teekond**" nukuteatri elementidega, käpiknukkudega ja laval asuva sirmiga. Järgnes **Lutsu naljamäng "Kalevi kojutulek"**, kus pool tundi publikut naerutati, nii et mõnel olid silmad naerust märjad. Näitetrupi abilised olid ka dekoratsioonide valmistajad Marika Illik, Avo Öövel ja Rein Kärner.

"Näitetruppi tahame edaspidigi elujõus hoida," ütles Leit. "Samuti osaleme kindlasti kõigil invaspordiüritustel. Lähiajal korraldame jälle loengutsükli, kus spetsialistid käivad rääkimas tervisehädadest ja nende ravist konkreetsete näidete põhjal."

Aivo Paljasmaa

KOJATEATER KOSUTAB HINGE

Alates möödunud sügisest juhendan Haapsalus Puuetega Inimeste Koja (PIK) näitetruppi. Ise nimetame endid Kojateatriks. (Lisaks juhin veel kolledži tudengiteatrit ja oma põhitruppi, Väravateatrit.)

Ükskord kutsusin Väravateatri meesnäitleja kaasa, kui me Kojateatriga esinesime.

"Püha müristus, küll on positiivsed inimesed," hämmastus mu kaaslane koduteel. "Ja mina veel mõnikord virisen, et eluraske. Piinlik." Kaaslane tunnistas, et sai Kojateatriga koosveedetud tunnikesest hea suraka. "Elu muutus kohe rõõmsamaks," õhkas ta kergendatult. Mul oli kaaslast mõnus kuulata. Järelikult ei arva ma üksi, et need eemaletõugatud puudega inimesed (oo jaa, väliselt on paljud meist varmad näitama osavõtlikkust ja arusaamist, aga oma sisemuses tõrjume neid inimesi kui ebamugavaid ja tüütuid olendeid. Nad nagu segaksid meid saavutamast kauneid ja üllaid eesmärke, nad oleksid nagu kivina kaelas. Kõige parem ja lihtsam oleks, kui neid puuetega inimesi üldse poleks jne, jne), et need puudega inimesed suudavad hoopis meile, pealtnäha puudeta inimestele, näidata ehedat elamisrõõmu.

Kui lavastaja esimesse proovi jõudis, olid kõik näitlejad juba kohal. Kõik algas, nagu Oskar Lutsu "Kevades", aga tegu oligi rahvakirjanikuga. PIK pidas juba ammu plaani mängida Lutsu "Kalevi kojutulekut." Muide, varakult proovi tulemise komme jäi näitlejail lõpuni tavaks.

Jaak Pihlakas, Lutsu loos Tõnis Sägi

Jaak on PIKi tegevjuht, suur tugev mees. Väga kõva invasportlane. Eesti meistritiitleid on tal eri aladel kogunenud üle 130. Jaak on kahel korral käinud ka paraolümpiamängudel. Kui midagi lubab, siis seda ka teeb. Ei karda oma arvamust välja öelda. Näitlejana võttis üllatavalt hästi vastu lavastaja pakutud otsingud. Peamine mure oli, et kohati kippus Sägi liiga intelligentseks kätte minema. Publik hindab osatäitmist kõrgelt.

Anni Oraveer, vanaperenaine Roos

Ääretult sooja ja abivalmis hingega inimene. Olles ise sügava nägemispuudega, näeb ta inimeste sisse paremini kui suurem

osa nägijaid. Näitlejana suur improvisaator, kes kohe võimeline kuju looma. Suurim takistus oli vitaalne iseloom, mis nõudis ohjeldamist Rooski kartliku kuju loomisel.

Trupisisene lavanali on muidugi see, kui Pliuhkam ütleb Roosile, et sa näed margapuu otsas rippuvat kotikaalu paremini. Publik tegelikult Anni nägemispuuet saalist vaadates ei märka.

Ene Kärner, tütar Liisbet

Ene esimene lause esimeses proovis oli, et ta on probleemne inimene. On küll, kuid eelkõige oma rahutu tegutsemisega MTÜ Värkstuba ja Läänemaa Suhkruhaigete Seltsi esinaisena. Probleemne linnaametnike jaoks. Näitlejavõimelt jääb võib-olla trupi parematele veidi alla, kuid mitte kohusetunde poolest.

Aino Hurt, saunanaine Krõõt

Mulle räägiti eelnevalt, et Aino oli juba kauges nooruses usin näitemängutegija. Nüüd usun seda siiralt. Temas kumab mingi esimese vabariigi aegne näitekunstipisik. Hea sisemise plastikaga näitleja, võib sekundi pealt realiseerida lavastaja nõudmisi. Jaan Pihlaka Sägi osatäitmise kõrval teine samaväärne õnnestumine lavastuses.

Lisaväärtus kogu trupi jaoks oli Aino ajastutundmine kostüümide osas.

Priidik Mentaal, tudeng

Priidik on inimesena keeruline kuju. Visa ja edasipüüdlik ning samal ajal humoorika ütlemisega, kohati teravalt irooniline.

Suur purjetamishuviline ja üldse spordiaktivist.

Näitlejana otsis proovides tähendust ka kõige väiksemale üksikasjale. Veelgi parema lõpptulemuse saavutamist segab praegu Priidiku pidev enesekontroll. Ta ei suuda ennast laval "ära unustada", nagu näiteks Aino.

Garri Möldri, Saamuel Pliuhkam

Kahjuks ei jõudnud Garri esimesest proovist kaugemale, sest tohtrid panid mehe haiglasse. Nüüd on ta jälle vaba mees, aga Pliuhkam jäigi tal mängimata. Esimeses lugemisproovis jättis Garri väga hea mulje. Olude sunnil mängin Pliuhkamit nüüd ise. Olen alati olnud selle vastu, et lavastaja mängib kaasa, aga mõnikord pole muud

väljapääsu.

Videolt etenduse salvestust vaadates leidis lavastaja-Paljasmaa näitleja-Paljasmaa tegemistes nii palju vigu, et oi-oi-oi ...

Luule Leit, kõigi rollide mängija

Kurioosum seisab selles, et näitetrupi kõige vitaalsem ja nooruslikum naisnäitleja, Läänemaa Invaühingu ja PIKi juhatuse esinaine osutus esimeses proovis üleliigseks. Luule võimed lubanuks tal mängida ükskõik millist rolli, aga ta jäi eemale teiste huvides, et

kõik soovijad ikka mängida saaksid. Otsustasin Luulele pakkuda Lutsu följetoni "Sürgasmäe omade uuem teekond" esitamist nukuteatri elementidega. Eksperiment õnnestus ja me kavatsame seda veel edasi arendada. Hiljuti tegi Luule püstolnäitlejat, kui õppis ühe prooviga ära Roosi osa (Anni oli haiglas). Nagu Annigi puhul, osutus põhimureks näitleja särtsakuse taltsutamine.

Aivo Paljasmaa

FOTO: ARVO TARMULA

Kojateatri Lutsu-etendus on täies hoos

Vasakult Pliuhkam (Aivo Paljasmaa),
tudeng (Priidik Mentaal), Sägi (Jaak Pihlakas) ja Krõõt (Aino Hurt)

LUGUPEETUD ÜHINGUTE JUHID!

Eesti Liikumispuudega Inimeste Liidu üldkoosolek toimub 30. aprillil 2004 kell 11
Tallinnas; Endla 59

* * * * *

Head sõbrad, ei mingit kahtlust

KARUJÄRVE SUVELAAGER 2004 toimub 25. - 27.juunil 2004!

Kümnest konkreetset aega soovinud Ühingust eelistas Üheksa jaanipäevajärgset, kaks-kolm ühingut vastas, et eelistus puudub ja ilmselt puudus eelistus ka mittevastanud ühingutel.

Asi sai üpris demokraatlikult ühele poole.
Tervitab *Auli Lõoke*, tegevjuht, 5293144, 6720223

* * * * *

Neljandat aastat järjest korraldab Hansapank lastele ja noortele suunatud projektide konkurssi "Paneme tähed särama", kuhu saab projekte esitada kuni 30. aprillini. Panga toetuse saajad selguvad mais.

Projektkirjutajate töö lihtsustamiseks on Hansapank koostanud projektkirjutamise töövihiku: http://www.hansa.ee/et_pdf/hp_toovihik.pdf.

Kõik pangapoolsed soovitusel ja ettepanekud leiate Hansapanga kodulehelt <http://www.hansa.ee>.

Projektkirjeldusi ootame märgusõna "Konkurss" all 30. aprilliks Hansapanka aadressile Liivalaia 8, 15040 Tallinn.

Konkursi "Paneme tähed särama" tingimustega saate tutvuda siin: http://w.hansa.ee/est/hansatoetab_sponsorlusprojektid_konkurss_2004.html.

* * * * *

Eino Siitam 13.02.1934 - 05.02.2004
--

Ilma Einota Nissi Valla Invaühingut ei oleks - seda teame kõik.
Tema oli see, kes osales Lääne-Harju Invaühingu töös ning sai sealt idee asutada invaühing ka kohapeal. Ta suutis tõestada ettevõtmise vajalikkust, nii et asutamiskoosolekul oli meid juba 28 puudega inimest.
Ta oskas ära kasutada eelnevaid töökogemusi - oli ta ju töötanud nii varustajana, kultuurimaja juhina kui ka asutuse majandusjuhina. Tal olid kõik eeldused organiseerimistööks ja oskus kaasata inimesi ning organisatsioone invaühingu töö edendamisel. Paljud meist teavad teda kui pilli- ja laulumeest.
Nii mitmelgi Liidu üritusel oleme nautinud tema muusikalisi võimeid.

Langetame pea Eino Siitami mälestuseks!

Nissi Valla Invaühing

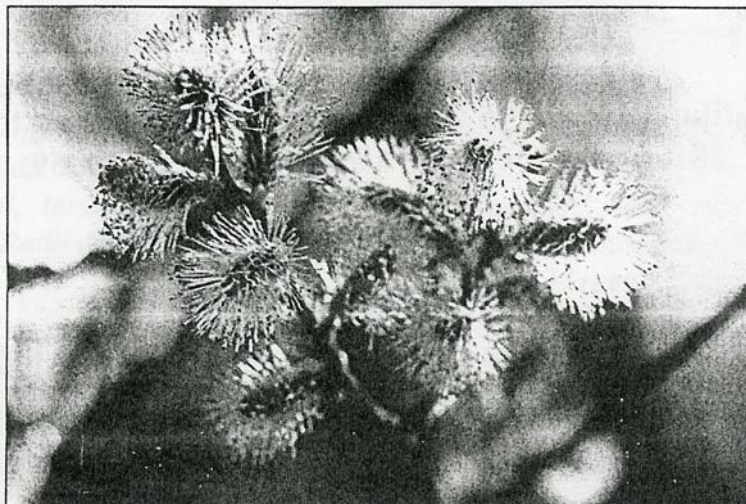

FOTO: TANEL MAGI

Tulen, tulen!

Paju otsast patsatas
lobjakuda,
lepa otsast latsatas
sula lunda.
Hüüti õhus üleval:
kuulen, kuulen!
Mina tulen, kevade,
tulen, tulen!
(Juhan Liiv. 1900)

Artiklid käesolevas Infolehes

1. Kevadtervitus!	Liina Kusma
2. Aasta tegu 2003	Auli Lõoke
3. Dialoogidega on alustatud	Auli Lõoke
4. Invakindlustus - milleks?.....	Kalev Märtns
5. PITE avardas võimalusi	Margit Rosental
6. Koolitusest	Liia Lumilaid
7. Pilg Soome - Eesti koostööle	Heiki Lumilaid
8. Liikumispuudega inimeste organiseerumise algusest	Elgi Saare
9. Mellal kodus	Liina Kusma
10. Läänemaa Invaühing pidas pidu	Aivo Paljasmaa
11. Kojateater kosutab hinge	Aivo Paljasmaa
12. Teateid	

Infolehe toimetanud LIINA KUSMA

Eesti Liikumispuudega Inimeste Liit

Endla 59, Tallinn GSM 05293144
e-mail elil@elil.ee